

*Sigmund Freud professzor, Bécs**

Bevezetés

Ez a háborús neurózisokról szóló vékonyka kötet, amellyel a Verlag¹ megnyitja „Internationale Psychoanalytische Bibliothek”² elnevezésű sorozatát, olyan témát jár körül, amely az utóbbi időben óriási érdeklődésnek örvend. Amikor a Budapesten rendezett V. Pszichoanalitikus Kongresszuson (1918 szeptemberében) terítékre került a kérdés, a központi hatalmak hivatalos képviselői is jelen voltak, hogy tájékozódjanak az előadásokról és vitákról. Ennek az első találkozásnak reménykeltő eredménye volt az ígéret, hogy pszichoanalitikus intézményeket fognak alapítani, ahol az analízisben képzett doktorok számára eszközöket és időt biztosítanak arra, hogy tanulmányozzák ezeknek a talányos betegségeknek a természetét, valamint általuk a pszichoanalízis terápiás értékét is. Azonban mielőtt még ezeket az eredményeket elértük volna, véget ért a háború, a kormányzati szervezetek csődbe jutottak, és a háborús neurózisok iránti érdeklődés átadta a helyét egyéb gondoknak. Ezzel egy időben a legtöbb neurotikus betegség, amelyet a háború eredményezett, a háborús körülmények megszűnésével jelentős mértékben el is tűnt. Így tehát sajnálatos módon elszalasztottuk a lehetőségét annak, hogy alaposan megvizsgáljuk ezeket az érzelmi állapotokat. Ugyanakkor azt is hozzá kell tennünk, hogy remélhetőleg még jó hosszú ideig nem jelentkezik újra ilyen alkalom. Ami a pszichoanalízis tudásának elterjedését illeti, ez az epizód, amely most már a múlt része, mégsem volt jelentéktelen. Számos orvos, aki korábban távol tartotta magát a pszichoanalízistől, közel került annak elméleteihez a hadseregben betöltött szolgálata által, amely rákényszerítette, hogy foglalkozzon a háborús neurózisok

* Eredeti megjelenés: Sándor Ferenczi et al.: *Psycho-Analysis and the War Neuroses*. The International Psycho-Analytical Press, London, Vienna, New York, 1921. 1-4.

¹ Internationale Psychoanalytische Verlag: Nemzetközi Pszichoanalitikus Kiadó (a ford.)

² Nemzetközi Pszichoanalitikus Könyvtár (a ford.)

kérdésével. Ferenczi jelen tanulmányából az olvasó könnyen képet kaphat arról a vonakodásról és gyanakvásról, amellyel ez a közeledés lezajlott. A tünetek pszichogén eredete, a tudattalan impulzusok jelentősége vagy az elsődleges betegségelőny szerepe a pszichés konfliktusok elviselésében („menekülés a betegségbe”) olyan jelenségek, amelyeket már jóval korábban felfedeztek és azonosítottak a békeidők neurózisainak működésében. Mindezeket aztán, majdhogynem általános elfogadottsággal, a háborús neurózisokban is fellelték. Ernst Simmel munkája bizonyítja, hogy milyen eredményeket kaphatunk, ha a háborús neurózisban szenvedőt a katarzisz-módszerrel kezeljük, ami köztudottan a pszichoanalitikus technika első állomása.

A pszichoanalízis irányában így megtett közeledés tényéből azonban nem vonhatjuk le azt a következtetést, hogy a vele szemben tanúsított ellenállás csillapodott vagy semlegessé vált volna. Azt gondolnánk, hogy amikor az, aki korábban egyet sem fogadott el egy sor egymással összefüggő következtetésből, hirtelen meggyőződött a következtetések egy részének igazsága felől, akkor ellenállását mérsékli, és azt méltányoló érdeklődéssel váltja fel – megengedve, hogy a többi rész, amellyel nincsen személyes tapasztalata, tehát amelyről nem tud személyes véleményt formálni, bizonyára szintén helytálló.

A pszichoanalitikus elméletnek ez a bizonyos másik része, amelyre a háborús neurózisok tanulmányozása nem tér ki, abban áll, hogy a tünetekben megnyilvánuló ösztönkésztetések szexuális természetűek; továbbá hogy a neurózis annak a konfliktusnak az eredménye, amely az ego és az általa megtagadott szexuális impulzusok között fennáll. A „szexualitás” kifejezést itt a pszichoanalízisben elfogadott tágabb jelentésében kell érteni, és nem szabad összetéveszteni a „genitalitásra” vonatkozó szűkebb jelentésével. Mármost az kétségtelen, amint azt tanulmányában Ernest Jones is kiemeli, hogy az elméletnek ezt a részét még nem bizonyították a háborús neurózisokkal kapcsolatban. Nem született még meg az a munka, amely demonstrálná ezt a kapcsolatot. Még az is lehet, hogy a háborús neurózisok nem jelentenek megfelelő alapot ennek bizonyítására. A pszichoanalízis ellenzői azonban, akiknek a szexualitással kapcsolatos ellenérzései erősebbnek bizonyultak a logikánál, siettek kijelenteni, hogy a háborús neurózisok vizsgálata végleg megcáfolta a pszichoanalitikus elméletnek ezt a részét. Ezzel az ítélettel azonban némi csúsztatást követtek el. Ha a háborús neurózisok – eddig igencsak felületes – tanulmányozása nem mutatta meg, hogy a neurózisok szexuális elmélete helytálló, az nem ugyanaz, mintha azt mutatta volna meg, hogy az elmélet téves.

Pártatlan hozzáállással és némi hajlandósággal nem volna nehéz megtalálni a módját a további magyarázatoknak.

A háborús neurózisok, amennyiben egyedi jellegzetességeikben eltérnek a békeidők neurózisaitól, traumás neurózisoknak tekinthetők, amelyek létrejöttét egy ego-konfliktus tette lehetővé vagy segítette elő. Abraham tanulmánya világosan jelzi ezt az ego-konfliktust; amelyet azok az angol és amerikai szerzők is felismertek, akiket Jones idéz. A konfliktus a békebeli korábbi ego és a katona új, háborús egója között zajlik, és azonnal akuttá válik, amint a békebeli ego szembesül azzal, hogy újdonsült, parazita hasonmásának kockázatos vállalásai őt a pusztulás veszélyének teszik ki. Vagy úgy is fogalmazhatjuk, hogy a régi ego azzal védekezik az életveszély ellen, hogy traumás neurózisba menekül, így védekezve az új ego ellen, amely felismerhetően az életére tör. A nemzeti haderő tehát feltétele és termékeny talaja volt a háborús neurózisok felbukkanásának; ezek ki sem alakulhattak volna hivatásos katonák vagy zsoldosok között.

A háborús neurózis másik jellemzője az, hogy a traumás neurózisok alfajának tekinthető, amelyek békeidőben köztudottan előfordulnak rémület vagy súlyos balesetek után, anélkül, hogy ego-konfliktusra utalnának.

A neurózisok szexuális eredetének elméletét, vagy ahogy mi szeretjük nevezni, a szexuális éhség (libidó) elméletét eredetileg csak a békebeli állapotok indulatáttételi neurózisaira dolgozták ki, amelyekben az könnyen demonstrálható az analitikus technikákkal. De máris nehézségekbe ütközik az elmélet alkalmazása azokra az egyéb érzelmekre, amelyeket a közelmúltban nárcisztikus neurózisok néven egy csoportba soroltunk. A dementia praecox, a paranoia és a melankólia általános esetei alapvetően nem nyújtanak megfelelő alapanyagot a szexuális éhség (libidó) elméletének alátámasztására, sem arra, hogy megértéséhez közel kerüljünk. Ezért nem is tudnak megbékélni az elmélettel azok a pszichiáterek, akik nem foglalkoznak az indulatáttételi neurózisokkal. A (békeidőket jellemző) traumás neurózisok mindig a legellenállóbbnak számítottak ebből a szempontból, ezért a háborús neurózisok megjelenése nem jelent új tényezőt a korábbi állapothoz képest.

Csak ha támogatjuk és alkalmazzuk a „nárcisztikus szexuális éhség (libidó)” elképzelését, azt olyan szexuális energiamennyiségként értve, amely az egohoz rögzítődik és abban elégül ki, ahogy máskülönben egy tárggyal tenné – csak ekkor lehetséges a szexuális éhség (libidó) elméletét kiterjeszteni a nárcisztikus

neurózisokra. A szexualitás fogalmának ez a teljes mértékben jogos fejlődése sokat ígér a súlyosabb neurózisokra és pszichózisokra nézve is, ahogyan azt el is várhatjuk egy empirikusan és kísérleti alapon fejlődő elmélettől. A békeidő traumás neurózisa ugyanúgy bele fog tartozni ebbe a csoportba, mielőtt a sokk, szorongás és nárcisztikus szexuális éhség (libidó) között kétségtelenül fennálló összefüggésekre irányuló kutatások sikerrel lezárulnak.

Míg a traumás és háborús neurózisok leírásai az életveszély hatását hangsúlyozzák, addig a „szeretetmegvonás” (denial of love) hatását nem elég egyértelműen vagy egyáltalán nem. Másfelől az életveszély mint eredetmagyarázat, amely ezekben annyira erőteljesen jelenik meg, hiányzik a békeidők általános indulatáttételi neurózisainak esetében. Sőt, közkeletű feltételezés, hogy ez utóbbi panaszokat csak az élvezetek, a jólét és a kényelem hozzák létre – ami érdekes kontrasztot mutat azokkal az életkörülményekkel, amelyek között a háborús neurózisok keletkeznek. Ha a pszichoanalitikusok, akik azt látják, hogy a pácienseik a „szeretetmegvonás”, a szexuális éhség (libidó) kielégítetlen igényei miatt lettek betegek, az ellenfeleik példáját követnék, akkor kijelentenék, hogy neurózisok vészhelyzetben nem keletkeznek, vagy a rémület által kiváltott érzelme-gnyilvánulások nem is neurózisok. Természetesen ilyesmi meg sem fordult a fejükben. Ellenkezőleg: ők kézenfekvő lehetőséget látnak abban, hogy egy fogalomban lehet ötvözni a két, látszólag eltérő tényhalmazt. A traumás és háborús neurózisok esetén az egyén egója egy olyan veszély ellen védekezik, amely vagy kívülről fenyegeti őt, vagy pedig magának az egónak egy alakváltozatában ölt testet. A békeidők áttételi neurózisaiban pedig az ego a saját szexuális éhségét (libidóját) látja ellenségnek. Az ego mindkét esetben sérüléstől tart: az egyik esetben a szexuális éhség (libidó), a másikban külső erők által okozott sérüléstől. Akár még azt is mondhatjuk, hogy a háborús neurózisokban végső soron egy belső ellenségtől félünk – ez megkülönbözteti a pusztán traumás neurózisoktól, és hasonlatosabbá teszi az indulatáttételi neurózisokhoz. Az elméleti nehézségek, amelyek egy ilyen egyesítő fogalom útjában állnak, egyáltalán nem tűnnek áthidalhatatlannak; a neurózis minden típusának háttérében elfojtás húzódik meg, amelyet minden joggal tekinthetünk traumára adott reakciónak, egy alapvetően traumás neurózisnak.

1919 tavasza

Turai Katalin Ráhel fordítása